

Ministerie Volksgezondheid, Welzijn en Sport
T.a.v. Kamercommissie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Mailadres: cie.vws@tweedekamer.nl

Leiden, 22 maart 2024

Betreft: brief Dorien Graas, Peer van der Helm en Geert-Jan Stams¹ voor debat Acute Jeugdzorg
d.d. 28 maart 2024

Geachte leden van de Kamercommissie,

Waarschijnlijk is er op 28 maart 2024 een debat in de Tweede Kamer over de gesloten jeugdhulp. Aanleiding is vooral het rapport van Jason over Zikos², maar ook de problemen rond Woodbrokers spelen een rol³. De regering is van voornemens naar aanleiding van de motie Peeters-Kuiken om de gesloten jeugdzorg (nb: de gesloten jeugd GGZ blijft buiten schot) omstreeks 2030 te sluiten⁴. Voorstanders van het sluiten van de gesloten jeugdhulp wijzen op de aanhoudende kritiek van wetenschap, jongeren en ouders en hoge kosten. Tegenstanders voorspellen dat zonder de gesloten jeugdzorg Nederland overspoeld zal worden met gewelddadige drugs gebruikende jongens en suïcidale meisjes: 'de allerzwaarste categorie'⁵. Dit jaar komt er een nieuwe Richtlijn Residentiele Jeugdhulp van het Nederlands Jeugdinstituut. We meten de huidige kwaliteit van de gesloten jeugdhulp af aan de criteria van de nieuwe richtlijn en wetenschappelijke argumenten. Tot slot kijken of de voorspellingen van tegenstanders van sluiting kloppen in de praktijk.

Richtlijn residentiele Jeugdhulp van het NJI

In de nieuwe richtlijn residentiele jeugdhulp wordt ingegaan op vier belangrijke uitgangspunten: zorg voor een goed sociaal klimaat (leefklimaat, hoofdstuk 1), zorg voor veiligheid (H2), luister naar jongeren en ouders (H3) en zorg voor vervolghulp (nazorg, H4). Kinderrechten spelen in deze richtlijn een belangrijke rol.

Als het gaat om leefklimaat dan zien we dat het de afgelopen 15 jaar in de meeste gesloten instellingen in vergelijking tot open instellingen niet lukt om een goed klimaat, met een verbinding (werkalliantie, Roest, 2023⁶) te maken tussen jongeren en medewerkers, jongeren het gevoel geven dat ze wat leren en een goede atmosfeer in de instelling te creëren met zo min mogelijk schadelijke

---

¹ Dorien Graas is lector Jeugdzorg aan de hogeschool Windesheim, Peer van der Helm is lector Residentiele Jeugdhulp aan de hogeschool Leiden en hoogleraar Zorg en Onderwijs aan de Universiteit van Amsterdam en Geert-Jan Stams is hoogleraar Forensische Jeugdzorg aan diezelfde universiteit.

² <https://sociaalweb.nl/nieuws/rapport-jason-en-opnamestop-zikos-afdelingen-in-de-gesloten-jeugdzorg/>

³ <https://sociaalweb.nl/nieuws/verdrietig-drama-woodbrokers-jeugdhulp-friesland/>

⁴ <https://sociaalweb.nl/nieuws/perspectieven-voor-transformatie-in-de-gesloten-jeugdzorg-kan-het-en-kan-het-sneller/>

⁵ <https://www.ftm.nl/artikelen/jeugdzorgexpert-tegen-opsluiting-kinderen>

⁶ Roest, J. J. (2022).

The therapeutic alliance in child and adolescent psychotherapy and residential youth care. [Thesis, externally prepared, Universiteit van Amsterdam].

dwang (repressie, De Valk 2018). Ook de samenwerking met ouders en nazorg komt moeizaam tot stand, getuige de hoorzittingen van de vaste Kamercommissie van VWS in oktober 2022 en februari 2023. Als het gaat om veiligheid, hebben we het als eerste over sociale veiligheid. Uit de leefklimaatresultaten van de afgelopen jaren zien we ook al dat veel jongeren zich niet veilig voelen in de gesloten jeugdhulp doordat er vaak geen verbinding is met medewerkers maar er ook onderling veel wordt gepest en er soms sprake is van seksueel geweld (Sonderman, 2023⁷) en medewerkers gebruiken soms ook verboden dwangmaatregelen (Woodbrokers en Zikos). Vaak is er ook onvoldoende onderwijs op niveau. We zien daarom dat kinderrechten in het geding komen in de gesloten jeugdhulp (Höfte, 2021⁸). Als het gaat om ouders en jongeren een stem geven is dit ongeveer de belangrijkste klacht van jongeren en ouders, volgens Jeugdzorg Nederland zelf⁹ en dat geldt vooral voor de gesloten jeugdhulp. Wat betreft vervolgzorg zien we dat al sinds 2014¹⁰ die zorg grotendeels ontbreekt, mede door de gebrekkige overgang van 18- naar 18+ in het stelsel.

Wetenschap

Wanneer we naar de 'interventiebibliotheek' (Cochrane Library) met de meeste interventies in de wereld kijken, valt op dat interventies die gebaseerd zijn op vrijwillige deelname veel beter werken dan dwang¹¹. Werkt dwang nooit? In de belangrijkste review tot nu toe zeggen de auteurs dat dwang kan werken als er sprake is van 'liefdevolle en autoritatieve dwang'¹². Dat betekent dat er sprake moet zijn van verbondenheid met de behandelaren en een goed klimaat met voldoende veiligheid en autonomie, zonder repressie. We noemen dit ook wel 'verbindend gezag'. Dit komt overeen met de voorlopige conclusies van de nieuwe richtlijn residentiele jeugdhulp van het NJI. Dat is niet toevallig, omdat de richtlijn onder meer gebaseerd zal zijn op veel recent wetenschappelijk onderzoek. En dit komt overeen met de resultaten van effectstudies van datzelfde NJI. Er zijn de afgelopen jaren veel wetenschappelijke onderzoeken gedaan naar de effecten van de Jeugdzorg Plus. Het NJI heeft die in een publicatie op een rijtje gezet¹³. Over een periode van tien jaar zijn er 21 onderzoeken bekeken en de auteurs (Addink en vd. Veld) concluderen op p. 39 dat de effectiviteit niet is vast te stellen en dat bij nagenoeg de helft van de jongeren de problematiek was toegenomen. In veertig procent van de gevallen werden jongeren bij gebrek aan resultaat 'rondgepompt' door het systeem (over en doorplaatsingen). Uiteraard kan beweerd worden dat 'niet valt vast te stellen' betekent dat niet wetenschappelijk is aangetoond dat gesloten jeugdzorg niet werkt, maar dat is de bewijslast omdraaien, want voor circa 260 miljoen per jaar mag je wel enig resultaat verwachten. Maar nog belangrijker is, dat een zeer ingrijpende maatregel, zoals gesloten jeugdzorg, gebaseerd dient te zijn op de vastgestelde effectiviteit ervan in wetenschappelijke onderzoek. Als dergelijk bewijs ontbreekt, is er sprake van een groot ethisch probleem, d.w.z., de aanpak is niet legitiem. Daarbij komt dat het

---

⁷ Sonderman, J. (2023)

Heart Shaped Bruises: Residential group climate and effectiveness of treatment for girls in (secure-) residential youth care. Ipskamp Drukkers

⁸ Hofte, S., Kuiper, C., Van der Helm, G.H.P. & Stams, G.J.J.M. (2021). Children's rights in secure residential youth care in the Netherlands. *The International Journal of Children's Rights*

⁹ <https://www.zorgwelzijn.nl/de-stem-van-jongeren-werd-te-vaak-gemist-in-de-stelsel-discussies-over-jeugdhulp/>

¹⁰ https://www.vpro.nl/argos/speel~POMS_VPRO_469012~nazorg-ontbreekt-na-opname-in-gesloten-jeugdzorg~.html

¹¹ <https://www.socialevraagstukken.nl/effectiviteit-van-interventies-moet-en-kan-beter/>

¹² <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6474319/>

¹³ Rapport Addink en vd Veldt uit maart 2022: <https://www.nji.nl/publicaties/kijk-op-jeugdzorgplus>

best beschikbare bewijs tot op heden alleen maar wijst op schadelijke effecten van de gesloten jeugdzorg, met nauwelijks enige aanwijzing voor positieve effecten.

De praktijk

Voor de praktijk gaan we kijken of het dan ook zou lukken zonder geslotenheid. Hiervoor kunnen we kijken naar andere residentiële opvang zonder geslotenheid, maar dan krijg je al snel het argument dat het niet zou gaan om de 'meest complexe jongeren'. Een zogenaamd 'natuurlijk experiment' biedt uitkomst. Schakenbosch in Leidschendam Noord biedt intensieve, tot voor kort gesloten, behandeling aan ongeveer 100 jongeren, waaronder veel jongeren met een licht verstandelijke beperking, verslavings- en forse agressieproblematiek, maar ook meisjes met loverboyproblematiek en ernstig trauma met zelfverwonding en suïcidaal gedrag: de moeilijkste en meest complexe categorie die niet onderdoet voor bijvoorbeeld Zykos. Alleen doen ze het daar anders. Schakenbosch slaagt erin om jaar in jaar uit een stabiel positief leefklimaat te bereiken (sinds 2013 twee keer per jaar een meting onder alle jongeren, ook op school¹⁴) en maakt gebruik van de methode van verbindend gezag. Ook wordt de kwaliteit van ouderbetrokkenheid gemeten. Op het terrein is een school het 'Schakenbosch college' dat alleen via buiten bereikbaar is. Maar in de zomer van 2022 ging de poort stuk en moest die open blijven voor medewerkers, leveranciers en hulpdiensten. De vrees was dat een groot deel van de jongeren weg zouden lopen, maar dat gebeurde niet. Daarom werd na lang wikken en wegen in maart 2023 de poort permanent open gezet. Dat gaf in de leefklimaatmetingen een verbetering te zien, maar ook van de ouderbetrokkenheid. Jongeren voelden zich minder opgesloten, want ze konden gemakkelijk weg, maar ze bleven en ouders liepen vaker binnen. Kennelijk was er sprake van verbindend autoritair gezag. Dat werd versterkt door het terugbrengen van de groepsgrootte (meer contact). Vervolgens werd in het najaar van 2023 de voordeur van het slot gedaan en medewerkers via trainingen onder meer door de Hogeschool Leiden geschoold in de nieuwe werkwijze. Uiteindelijk zijn in januari 2024 de kamerdeuren van slot gegaan (jongeren kunnen wel zelf hun kamerdeur op slot doen voor privacy). Uiteraard zijn nog niet alle problemen verbonden met de doelgroep en personeelstekort opgelost. Het blijft een opgave met risico's, die nooit helemaal te vermijden zijn; ook daar moeten medewerkers mee om leren gaan, hoe ingewikkeld dat ook is. Het voornemen is om komend jaar de medewerkers verder op te leiden om nog beter om te kunnen gaan met deze complexe jongeren zonder de deuren op slot te hoeven doen. De resultaten van 2013 en 2014 geven hoop dat het ook zonder slot en grendel kan. Het huidige leefklimaat komt in ieder geval overeen met de meeste open behandelinstellingen, ouderbetrokkenheid is verbeterd en er wordt niet meer afgezonderd.

Conclusie

Sharon Stellaard schreef in haar proefschrift 'boemerangbeleid¹⁵' dat we voor problemen in de jeugdzorg iedere keer weer lekke banden repareren zonder het glas op straat op te ruimen, zodat we een groter en duurder probleem creëren. De oplossing voor jongeren met ernstige problemen en het gebrek aan capaciteit in open behandelinstellingen uit de jaren tachtig van de vorige eeuw, gecombineerd met lege plekken in de jeugdgevangenissen, leidde tot het idee van de jeugdzorg plus: een verkeerde afslag blijkt nu. Uiteraard kunnen we blijven roepen dat de meningen van jongeren en ouders en de wetenschap er niet toe doen. We kunnen weer halve dwalingen, maken zoals 'Zikos light' en jeugdzorg plus met een beetje fixatie en separatie moet toch kunnen (tegenstanders van sluiting)? De rapporten van Jason over Zikos en Woodbrokers en de getuigenissen van ouders en

---

¹⁴ <https://sociaalweb.nl/nieuws/perspectieven-voor-transformatie-in-de-gesloten-jeugdzorg-kan-het-en-kan-het-sneller/>

¹⁵ <https://www.sharonstellaard.nl/>

jongeren in de hoorzittingen van de vast Kamercommissie van VWS laten zien dat het niet kan. Laten we het daarom niet weer een boemerang creëren, zodat we in 2026 weer een akelig schandaal moeten aanhoren met veel schade en verdriet voor jongeren en ouders. Het voorbeeld van Schakenbosch (en bijvoorbeeld ook Levvel in Amsterdam) laat zien dat het anders kan. Een variatie op de stelling van Stellaard zou deze zijn: 'stop met het pompen van lucht in de lekke fietsband van de gesloten jeugdzorg'. Jongeren verdienen beter; kleinschalige veilige omgevingen, waar zij worden betrokken in een constructief proces van verandering, met aandacht voor het feit dat 'ieder kind zelf iemand wil zijn'.

Hoogachtend,

Dorien Graas
Lector Jeugd Hogeschool Windesheim

Hoogachtend,

Geert-Jan Stams
Hoogleraar Forensische Zorg UvA

Hoogachtend,

Peer van der Helm
Lector Residentiele Jeugdzorg Hogeschool Leiden
Hoogleraar Zorg en Onderwijs UvA